Set i TV

Rottefrelseren

Instruktør: KRSTO PAPIC

Denne jugoslaviske gyserfilm fra 1977 er i det mindste på tre planer særdeles vellykket. Den er elementært spændende – gysende – som en gyser skal være det, den er med sine mange henvisninger til klassiske gyserfilm inciterende for decideret filminteresserede, og endelig er den interessant ved at gå ud over gysergenren som sådan og være en politisk allegori.

Vi befinder os i en større by et eller andet sted i Mellemeuropa. Tiden er begyndelsen af 30'erne, og der hersker krise med stor arbejdsløshed. Byens borgmester taler om guld og grønne skove, mens befolkningen ønsker noget at spise, nu! Politi jager folk gennem gaderne. En ung forfatter, Ivan, har skrevet en symbolsk bog om epidemi, men bogen afvises af forlaget. Da han ikke er i stand til at betale sin husleje, smides han ud af sit værelse. På loppetorvet forsøger han at tjene lidt ved at sælge sine gamle bøger, og her træffer han en ung pige, Sonja Boskovic, som han straks forelsker sig i. Om aftenen lægger Ivan sig til at sove i en park, men en opsynsmand henviser ham til den gamle, nu tomme Centralbank.

I nattens løb bliver han vidne til mærkelige ting. I en stor sal spiser, drikker og danser en større skare af let besynderligt udseende mennesker. Ingen tegn på krise her! De hylder 'Frelseren' og lover denne, at hans værste fjende, professor Boskovic (Sonja's far(!)), skal blive ryddet af vejen. Ivan går til politiet, der ikke tager ham alvorligt, hvad imidlertid professoren gør. Han kan fortælle Ivan om Rottefrelseren og rottemenneskene, der i krisetider griber magten over menneskene. Professoren har eksperimenteret sig frem til en gift mod rotterne, en Indikator B, men han frygter, at rottemenneskene skal nå ham først. Dette sker også, men Ivan overlades en bog, som fortæller hemmeligheden om 'Rottefrelseren' og hans undersåtter: »Rotten kan beherske menneskesindet, den har evnen til at forklæde sig som menneske med arme, ben, klædedragt og ansigt. Under epidemier, hungersnød, krige, trives rotterne. Så forsamles de forklædt som mennesker, så man ikke opdager dem. De kan snyde og svindle uden at blive opdaget. De myrder og spionerer og lever i stor luksus. Men frem for alt tilbeder de Magten. I krisetider opstår 'Rottefrelseren' blandt dem. Han forlener dem med en ufattelig magt«.

Ivan kæmper mod ondskaben. Under et besøg i en restaurant, hvor rottemenneskene holder til, bliver Sonja bidt i benet af en rotte, og snart har hun *sin* natlige dobbeltgænger. Sandheden går op for Ivan. og han kvæler Rotte-Sonja, tror han, for senere at opdage, at det er den elskede Sonja, han har myrdet. Han tages til fange af Rottefrelseren, der – naturligvis – viser sig at være selveste borgmesteren, men det lykkes ham at få kastet sin Indikator B, Rottefrelseren falder, pesten er uddrevet.

I filmens sidste scene sidder Ivan i en park ulykkelig og alene. Da passerer Sonja forbi. Han rejser sig og går efter hende.

Instruktøren Krsto Papic har iscenesat denne noget snørklede historie med stor sans for gysergenrens konventioner. Historien bærer i sig selv klassiske gyserelementer: mareridt, frygt, visioner, død, endelig udfrielse, og Papic viser stor fornemmelse for genrens særlige egenskaber og stil samt et stort kendskab til dens særlige virkemidler. Han er sig i høj grad bevidst, at den største uhygge ikke ligger i vore omgivelser, men i os selv, i vor egen fantasi, og hans spiller suverænt på det flere gange i filmen. F.eks. da Ivan, umiddelbart efter at professoren har fortalt ham om rottemenneskene, aflægger besøg på et apotek for at få remedier til professorens Indikator B, og ikke ved, om han står over for et almindeligt menneske eller over for en rottedublet. Scenen og billedet betydningslades af tilskueren og gennem den snigende, indre spænding fremstår scenen som stærkt uhyggelig.

Den indre, indirekte spænding krydrer Papic så med en ydre og direkte. Han fortæller sin film i en i perioder meget effektfuld form med megen atmosfære skabt gennem skuespillernes i flere tilfælde bizart-uhyggelige fysionogmier, gennem den stemningsskabende musik og gennem de ekspressionistiske dekorationer og det ekspressionistiske spil mellem lys og skygge. Som f.eks. ved filmens start, da Ivan tøvende bevæger sig frem gennem den store Centralbanks tomme, ventende værelser, da han åbner et skab og overraskes af en skrigende rotte, der springer ud i hovedet på ham, – og på os. Eller, noget grovere, ved filmens slutning, da Rottefrelserens kutteklædte hjælpere smider et ældre menneske ind i et bur med skrigende, flænsende rotter, og Papic klipper og klipper til stadig mere nære optagelser. Filmen har et passende antal chok/skrækscener anbragt passende i forløbet. Den er faktisk i perioder meget uhyggelig.

Papic holder dog alligevel en vis distance til sit fantastiske oplæg. Han har nemlig instrueret sin film som lidt af en pastiche over store gyserklassikere. I selve oplægget med rotterne, der invaderer og ødelægger en hel by, ligger en stærk lighed med Bram Stoker's Dracula-roman og dermed med Murnaus (og nu senest Herzogs) version af denne, og Papic accenturerer afhængigheden og det nære forhold til gyser genren som sådan ved at spille direkte på det. Det er naturligvis ingenlunde tilfældigt. at en af Rottefrelserens gorillaer har en foruroligende lighed med selveste Boris Karloff i »Frankenstein«, ej heller at professor Boskovics laboratorium med de mange rør og kolber er et veritabelt Dr. Jekyll-laboratorium. Og når rottemenneskene ødelægges af professorens Indikator B, antager de uhyggeligt forvredne Mr. Hyde-former lidt à la Fredrich March i 1932-klassikeren: hår i ansigtet, fremstående tænder.

Filmens hele opbygning er også en slags henvisning til en klassiker, nemlig til »Dr. Caligaris Kabinet«. I denne film fortælles den uhyggelige historie om Dr. Caligari og søvngængeren Césare inden i en ramme. Filmen starter på et sindssygehospital, i en park, på en bænk, og slutter i sindssygehospitalet. Alt det mellemliggende og alle de skrækkelige hændelser udspiller sig, formelt set, i en syg mands hjerne.

»Rottefrelseren« er opbygget på tilsvarende vis og må også, formelt set, siges at udspille sig inden i hjernen på en person. I filmens første fjerdedel (2. afsnit i denne anmeldelse) bevæger Ivan sig omkring i en objektiv verden. Han konfronteres stærkt med den politiske krise, han får afslag på sin bog, han ser politikerhyklerne på talerstolene, og han forelsker sig i Sonja. Sent på natten søger han så ly i Centralbanken. Hvad der sker herfra og frem til filmens sidste minutter, altså hele historien om Rottefrelseren, udspilles i Ivans fantasifulde hjerne. Måske er det altsammen blot den bog om en symbolsk epidemi, han netop har fået afslag på. I filmens sidste minutter (5. afsnit her) er Ivan atter ude i lyset, i en park, på en bænk.

Papic forklarer altså de mærkelige hændelser gennem at lægge en ramme omkring dem, ligesom i »Dr. Caligari«. En anden klassisk gyser, Dreyers »Vampyr«, gør det samme. Her er den uhyggelige vampyrhistorie et resultat af den unge drømmer David Grays vilde fantasi. Da denne en sen aften ankommer til en øde kro og ser en mand med en le sejle over en flod, går fantasien i gang. Ligeledes hos Ivan. Mødet med den kæmpestore Centralbank med de 260 øde værelser har sin virkning.

Papic citerer direkte Dreyer i mindst et par scener, forekommer det mig. Da Ivan i Centralbanken første gang ser rottemenneskene, spiller Papic, nok engang, på det suggestive og lader Ivan nøjes med at se rottemenneskene som skygger. De danser, og som jeg ser det, er denne scene en direkte referens til »Vampyr«. I dén film ser David Gray også først vampyrens hjælpere som dansende skygger på væggen.

Da professor Boskovic, denne histories fine gamle mand, dør, når han lige at overdrage en bog indholdende hemmeligheden om Rottefrelseren til vor helt. Det samme sker i »Vampyr«, Da dén films fine gamle mand, borgherren, dør, har han forinden overdraget Allan Gray en pakke, »at åbne efter min død«, og denne pakke indeholder en bog med hemmeligheden om vampyrerne og deres færden. – »Rottefrelseren«

er, fornemmer jeg, fuld af sådanne citater, en gyserekspert ville kunne finde endnu flere.

Men »Rottefrelseren« er andet og mere end en godt fortalt gyserfilm. Den er også en politisk film, en allegorisk beretning om magt og magtmisbrug. Årsagen til Ivans mareridt i Centralbanken er at finde i en uacceptabel politisk situation, en krise, som han selv lider stærkt under (ingen bopæl, intet arbejde, ingen penge), og han omfatter næppe politikerne på talerpodiet med særlig megen sympati. For ham repræsenterer de slet og ret et magtvælde, og det er kun ganske naturligt, at selveste byens borgmester i hans mareridt bliver til selveste Rottefrelseren, rottefrelseren der taler til de laveste instinkter i os for at bevare sin magt.

Papic kommer ikke afgørende ind på, hvilken konkret – ydre – magt, hvilket konkret politisk system, Rottefrelseren repræsenterer. Hans film er baseret på en novelle af den russiske forfatter Aleksander Grin, og i dén novelle har der næppe været tvivl om, hvad forfatteren har sigtet til. Grin døde på et sindssygehospital under Stalins udrensninger, så man gætter næppe meget galt, når man anslår, at Grins novelle har været et angreb på stalinismen. Papics film er derimod mere abstrakt, den går på magt og magtmisbrug som sådan, stalinisme såvel som fascisme. Tilfældigt er det naturligvis ikke, at rottefrelserens undersåtter under deres natlige orgier er placeret ved et hagekors-lignende bord.

Man kan mene, at dette er en fejl ved filmen. Dette, at den er uden egentlig fast politisk placering. Hvad sigter Krsto Papic egentlig på? – Han sigter på hver enkelt af os. Dét egoismens evangelium, som Rottefrelseren prædiker, er netop *ikke* et evangelium, der bekvemt kan puttes i én eller anden etikketeret æske og så stilles af vejen. Det er gældende i alle social og politiske kontekster, og det appelerer til os alle. »Vor mission er ved at lykkes. Mange slutter sig til os, vore fjender forsvinder én efter én«, hedder det fra et af rottemenneskene. – Gennem fremlægningen af Rottefrelserens evangelium appelerende til de laveste instinkter i os, foreholder Papic os, at ondskaben, terroren og mørket først og fremmest ligger dybt i os selv. Rottefrelseren taler til os alle. (Jzbavitelj – Jugoslavien 1977). Jens Bruun Christensen.

Premiererne

1.1.-31.3.79/ved Claus Hesselberg

Anvendte forkortelser:

Adapt:	= Adaption	**Komp:**	= Komponist
Ark:	= Filmarkitekt	**Kost:**	= Kostumer
Arr:	= Musikarrangør	**Medv:**	= Medvirkende skuespillere
As-P:	= Associate Producer	**P:**	= Producere
Ass:	= Assistent	**P-leder:**	= Produktionsleder
Dekor:	= Scenedekorationer	**Prem:**	= Dansk premiere
Dir:	= Dirigent	**P-selskab:**	= Produktionsselskab
Dist:	= Udlejer i oprindelsesland	**P-sup:**	= Produktions-superviser
Ex-P:	= Executive Producer	**P-tegn:**	= Produktionstegner (design)
Foto:	= Cheffotograf	**Rekvis:**	= Rekvisitør
Instr:	= Instruktør	**Sp-E:**	= Specielle effekter
Kamera:	=Kameraoperatør	**Udl:**	= Dansk udlejning

AFGANG MED KNALD I, EN
The End. USA 1978. **P-selskab:** Lawrence Gordon Productions/Burt Reynolds Productions. **P:** Lawrence Gordon, **Ex-P:** Hank Moonjean. **As-P:** James Best. **P-leder:** Mel Dellar. **Instr:** Burt Reynolds. **Instr-ass:** Kurt Baker, Benjamin Rosenberg. **Stunt-instr:** Hal Needham. **Manus:** Jerry Belson. **Kons:** Dorothy Vitale. **Foto:** Bobby Byrne. **Farve:** DeLuxe. **Klip:** Donn Cambern. **P-tegn:** Joan Acott. **Dekor:** John Franco Jr. **Kost:** Norman Salling. **Makeup:** Tom Ellingwood. **Sp-E:** Cliff Wenger Sr., Carol Wenger. **Koreo:** Lisa Mordente. **Musik:** Paul Williams. **Arr:** Harry Betts. **Dir:** Ian Freebairn-Smith **Sang:** »Another Fine Mess« af P. Williams. **Solist:** Glenn Campbell. **Tone:** Milton C. Burrow, Robert A. Reich, Anthony Ippolito, Jack Solomon, Richard Portman. **Medv:** Burt Reynolds (Wendell Sonny Lawson), Dom DeLuise (Marlon Borunki), Sally Field (Mary Ellen), Strother Martin (Dr. Waldo Kling), David Steinberg (Marty Lieberman), Joanne Woodward (Jessica), Norman Fell (Dr. Samuel Krugman), Myrna Loy (Maureen Lawson), Kristy McNicool (Julie Lawson), Pat O'Brien (Ben Lawson), Robby Benson (Præst), Carl Reiner (Dr. Mannet), Louise Letourneau (Receptionist), Bill Ewing (Rustvognschauffør), Robert Rothwell (Limousine-chauffør), Harry Caesar (Hospitalsportør), James Best (Patient m. pacemaker), Peter Gonzales (Latinsk elsker), Connie Fleming (Danserinde), Ken Johnson (Fløjtende galning). **Længde:** 100 mih. **Censur:** Rød **Udl:** United Artists. **Prem:** 26.3.79 Palads. Anm. Kos. 142.

AGATON SAX SLÅR TIL
Agaton Sax och Byköpings Gästabud. Sverige 1976. **P-selskab:** Team Film/Svensk Filmindustri/Svenska Filminstitutet. **P:** Stig Lasseby, Bengt Forslund. **Instr:** Stig Lasseby. **Manus:** Laif Krantz. **Efter:** roman af Nils-Olof Franzén (1963). **Foto:** Eberhard Fehmers, Björn Dahlström. **Farve:** Eastmancolor. **P-tegn:** Jan Gissberg, Peter Gissberg. **Sp:E:** Hans Walter Kramski. **Musik:** Charles Redland. **Tone:** Mats Kåberg, Björn Kristoffersson. **Animation:** Jan Gissberg, Tibor Belay, Björn Dahlström, Istvan Fellner, Gabor Csupo, Hans Hägerström, Hamid Navim, Brian Foster, Kjeld Simonssen, Jonny Ericsson. **Medv:** Otto Brandenburg (fortæller). **Længde:** 79 min. 2140 m. **Censur:** Rød. **Udl:** Canis Film. **Prem:** 16.3.79 Albertslund, Rialto 2. Børnefilm.

ASHANTI
Ashanti. Schweiz 1979. **P-selskab:** Beverly Films, A GAV Feature. **P:** Georges-Alain Vuille. **Ex-P:** Luciano Sacripanti. **As-P:** John C. Vuille. **P-leder:** John Sutton, Israel Ringel. **Instr:** Richard Fleischer. **Instr-ass:** Tony Brandt, Alan Elledge. **Stunt-Instr:** Sergio Testori, Paul Weston. **Manus:** Stephen Geller. **Efter:** romanen »Ebano« af Alberto Vasquez-Figueroa. **Foto:** Aldo Tonti. **Farve:** Technicolor. **Format:** Cinemascope. **Klip:** Ernest Walter. **P-tegn:** Mario Chiari, Aurelio Crugnola, Kuli Sander, **Kost:** Annalisa Masalli. **Makeup:** Mario van Riel, Tony Lloyd. **Sp-E:** Aldo Gasparri. **Musik:** Michael Melvoin. **Sang:** »Don't Loose the Feeling« af Michael Melvoin, Don Black. **Solist:** Jimmy Chambers. **Tone:** Colin Miller, David Hildyard, Ken Barker. **Medv:** Michael Caine (Dr. David Linderby), Omar Shariff (Prins Hassan), Peter Ustinov (Suleiman), Rex Harrison (Brian Walker), Beverly Johnson (Dr. Anansa Linderby), Kabir Bedi (Malik) William Holden (Jim Sandell), Zia Mohyeddin (Djamil), Winston Ntshona (Ansok), Tariq Yunus (Faid), Tyrone Jackson (Dongoro) Akosua Busia (Senoufo-pige), Jean-Luc Bideau (Marcel), Olu Jacobs (Batak), Johnny Sekka (Bradford), Marne Maitland (En tuareg-høvding), Eric Pohlmann (Zeda El-Kabir), Harry Araten (Slavehandler), Jack Cohen (Tysker på slavemarked), Jay Koller (Køber på slavemarked), Enzo Patti (Perlehandler), Ori Levi (Hotel-vagt). **Længde:** 117 min., 3220 m. **Censur:** FB.U.16. **Udl:** Columbia-Fox **Prem:** 9.3.79 Imperial. Sort slavehandel.

BANKEKØD TIL SLEMME DRENGE
Every Which Way But Loose, USA 1978. **P-selskab:** Malpaso. For Warner Bros. **P:** Robert Daley. **As-P:** Fritz Manes, Jeremy Joe Kronsberg. **P-leder:** Billy Ray Smith, Ernest B. Wehmeyer. **I-leder:** Sheridan Dar Reid, Harry Zubrinsky. **Instr:** James Fargo. **Instr-ass:** Larry Powel, Wendy Shear, Al Silvani, Alain J. Silver. **Stunt-instr:** Wayne van Horn, George Dockstader, Bobby Porter. **Manus:** Jeremy Joe Kronsberg. **Foto:** Rexford Metz. **Farve:** DeLuxe. **Klip:** Ferris Webster, Joel Cox. **Ark:** Elayne Ceder. **Dekor:** Robert De Vestel. **Kost:** Glenn Wright. **Makeup:** Don Schoenfeld. **Sp-E:** Chuck Gaspar. **Musik:** **Sange:** »Every Which Way But Loose« af S. Dorff, M. Borwn, T. Garrett. **Solist:** Eddie Rabbitt./»I'll Wake You Up When I Get Home« af S. Dorff, M. Brown, »Behind Closed Doors« af K. O'Dell. **Solist:** Charlie Rich./»Coca Cola Cowboy« af S. Pinkard, I. Dain, S. Dorff, S. Atchley. »Send Me Down to Tucson« af C. Crofford, T. Garrett. **Solist:** Mel Tillis/ »Ain't Love Good Tonight« af G. Sklerov, R. Gate, G. Howe. **Solist:** Wayne Parker./»Don't Say You Don't Love Me No More« af P. Everly, J. Paige. **Solister:** Sondra Locke, Phil Everly/»Honkey Tonk Fever«, »Monkey See, Monkey Don't« af C. Crofford, T. Garrett. **Solist:** Cliff Crofford./»I Can't Say No to a Truck Drivin' Man« af C. Crofford. **Solist:** Carol Chase./»I Seek the Night«. **Solist:** Sondra Locke./»Red Eye Special« af S. Collins, S. Pinkard, T. Garrett. **Solist:** Larry Collins./»Salty Dog Blues«, »Under The Double Eagle« adapted by S. Dorff. T. Garrett./»Six Pack to Go« af Thompson Lowe, Hart. **Solist:** Hank Thompson. **Musik-sup:** Snuff Garrett. **Dir:** Steve Dorff. **Tone:** Bert Hallberg, Vern Poore, Gene Eliot, Marvin I. Kosberg Joe von Stroheim. **Medv:** Clint Eastwood (Phil Deddoe), Sondra Locke (Lynn Halle), Beverly D'Angelo (Echo), Walter Barnes (Tank Murdock), George Chandler (Kontormand), Roy Jenson (Woody), James McEachin (Herb), Bill McKinney (Dallas), William O'Connell (Elmo), John Quade (Cholla), Dan Vadis (Frank), Gregory Walcott (Putnam), Hank Worden (Trailer-manager), Jerry Brustsche (Cahuffør), Cary Michael (Kincaids manager), Janet Louise Cole (Pige v. Palomino), Sam Gilman (Tyk mands ven), Chuck Hicks (Trucker), Timothy P. Irvin (Mand i Zanzabar), Tim Irwin (Orkesterleder), Richard Jaminson (Harlan). **Længde: 114 min., 3150 m. Censur:** FB.U.16. **Udl:** Warner-Metronome. **Prem:** 9.3.79 Kinopalæet. Anm. Kos. 142.

CASANOVA & COMPANY
Casanova and Company. Østrig/Italien/Frankrig/Vesttyskland 1977. **P-selskab:** Neue Delta Film (Wien)»Panther Film (Rom)»COFCI (Paris)»TV 13 (München). **P:**Franz Antel, Carl Szokoll. **P-sup:** George Glass. **P-leder:** Agostino Pane, Kurt Kodel. **I-leder:** Eduard Meisel, Giacomo Longo. **Instr:** Francois Legrand (=Franz Antel). **Instr-ass:** Fritzy Gollner, Otto Stenzel.